

Leo Trotskij:

Kultur och socialism

(3 februari 1926)¹

1. Teknologi och kultur

Låt oss först erinra oss att kultur ursprungligen betydde ett upplöjt, kultiverat område, till skillnad från orörd skog och orörd jord. Kulturen ställdes mot naturen, dvs. vinsterna från människans arbete ställdes mot det som gavs av naturen. Denna antites behåller fullständigt sitt värde än idag.

Kultur är allting som skapats, byggts, lärts, erövrats av människan under historiens gång – till skillnad från vad naturen givit henne – inklusive människans naturhistoria som en djurisk art. Den vetenskap som studerar människan som en produkt av djurens utveckling kallas (fysisk) antropologi. Men i den stund människan avskiljde sig från djurens rike – och detta hände när hon först grep tag i primitiva sten- och träverktyg och beväpnade sig med dem – från den stunden började ett skapande och en ackumulation av kultur, dvs. av alla former av kunskap och skicklighet i kampen mot naturen och i kampen för att kuva naturen.

När vi talar om den kultur som ackumulerats av tidigare generationer tänker vi i första hand på dess materiella resultat i form av verktyg, maskiner, byggnader, monument osv. Är detta kultur? Utan tvekan är den de materiella former som kulturen har skapats genom – materiell kultur. Denna skapar, på den bas som ges av naturen, den grundläggande ramen för våra liv, vårt vardagsarbete, vårt skapande arbete. Men den värdefullaste delen av kulturen har sin boning i människans medvetande – i de metoder, vanor, den skicklighet och tillägnade förmåga som vi har utvecklat ur hela den förut existerande kulturen och som, samtidigt som den är beroende av denna materiella kultur, förbättrar denna. Vi kan således med full säkerhet säga att kulturen vuxit fram i människans existenskamp mot naturen, för att förbättra hennes livsvillkor, för att öka hennes makt. Men utifrån samma bas har också klasserna vuxit fram. I anpassningsprocessen till naturen, i konflikten med naturens fientliga krafter, har det mänskliga samhället tagit form som en komplicerad organisation av klasser. Samhällets klasstruktur har i en avgörande grad bestämt den mänskliga historiens innehåll och form, dvs. dess materiella förhållanden och ideologiska återspeglings. Detta betyder att den historiska kulturen har haft en klasskaraktär.

Slavsamhället, feodalsamhället, det borgerliga samhället: vart och ett har haft en motsvarande kultur, olika vid olika stadier och med en mängd övergångsformer. Det historiska samhället har varit en organisation för människans utsugning av människan. Kulturen har tjänat samhällets klassorganisation. Utsugarsamhället har skapat en utsugarnas kultur. Men innebär detta att vi är emot hela det förflutnas kultur?

Det finns i själva verket en djup motsättning här. Allt som erövrats, skapats, byggts genom människans ansträngningar och som tjänar till att öka människans makt är kultur. Men eftersom det inte är fråga om den individuella människan utan den sociala, eftersom kulturen till själva sitt väsen är ett socialhistoriskt fenomen, och eftersom det historiska samhället har varit och fortsätter att vara ett klassamhälle, är kulturen ett grundläggande element i klassförtrycket. Marx sade: 'En epoks

¹ Ur *Krasnaja nov* (6) 1926. Delar har tidigare funnits översatta i *Den permanenta revolutionens epok*, i översättning av Kenth-Åke Andersson (fram till del 3). Här kompletterad i sin helhet och mellanrubriker tillagda. Översättning från engelska av dessa delar: Göran Källqvist.

härskande idéer är av nödvändighet den härskande klassens idéer.' Detta gäller också kulturen i dess helhet. Och likväl måste vi säga till arbetarklassen: behärska hela det förflutnas kultur, annars kan ni inte bygga socialismen. Hur skall detta förstås?

Över denna motsägelse har många människor snavat, och de snavar just därför att de närmar sig frågan om klassamhället på ett ytligt, halvidealistiskt sätt, och de glömmer att detta i främsta rummet är en fråga om produktionens organisation. Varje klassamhälle har bildats på basis av bestämda kampsätt mot naturen, och dessa metoder har förändrats i enlighet med teknikens utveckling. Vilken är basens bas – samhällets klassorganisation eller dess produktiv-krafter? Utan tvekan produktiv-krafterna. Det är just på denna grund som, vid en viss utvecklingsnivå, klasserna bildas och ombildas. I produktivkrafterna uttrycks mänsklighetens materialiserade ekonomiska skicklighet, dess historiska förmåga att säkra sin existens. På denna dynamiska grund reser sig klasser som genom sina inbördes relationer bestämmer kulturens karaktär.

Och här måste vi, angående tekniken, fråga oss själva: är denna endast ett instrument för klassförtryck? Det räcker att ställa frågan så för att besvara den: nej, tekniken är mänsklighetens grundläggande erövring. Trots att den också tjänat, ända in i vår tid, som exploaterings instrument, är den likväl samtidigt det grundläggande villkoret för de exploaterades frigörelse. Maskinen stryper löneslaven i sina klor. Men han kan endast befria sig genom maskinen. Här ligger hela frågans rot.

Om vi inte glömmer att den historiska processens drivkraft är produktivkrafternas tillväxt, människans befrielse från naturens dominans, då skall vi finna att proletariatet behöver behärska den totala summan av den kunskap och skicklighet som utarbetats av mänskligheten under historiens gång, för att höja sig själv och bygga ett nytt liv på solidaritetens grunder.

'Leder kulturen tekniken eller leder tekniken kulturen?' lyder en av de skrivna frågor som jag har framfört mig. Det är fel att ställa frågan så. Tekniken kan inte ställas mot kulturen, ty den är dess drivfjäder. Utan teknik, ingen kultur. Teknikens växt leder kulturen. Men vetenskapen och den allmänna kultur som skapats på teknikens bas utgör en mäktig hjälp till en fortsatt tillväxt av tekniken. Här har vi en dialektisk samverkan.

Kamrater! Om ni vill ha ett enkelt men talande exempel på den motsättning som finns i själva tekniken, kan ni inte finna något bättre än järnvägarna. Om ni tittar på de västeuropeiska passagerarvagnarna, skall ni se att de har olika 'klasser'. Dessa klasser påminner oss om det kapitalistiska samhällets klasser. Förstaklassvagnarna är till för de privilegierade högre kretsarna, andra-klassen för medelbourgeoisin, tredje för småbourgeoisin och den fjärde för proletariatet, som förr – av goda skäl – kallades för det Fjärde Ståndet. I sig utgör järnvägen en enorm kulturell-teknisk erövring av mänskligheten, vilket har förändrat jordens yta under loppet av ett enda sekel. Men samhällets klasstruktur påverkar också kommunikationsmedlens struktur. Och våra sovjetiska järnvägar är fortfarande långt ifrån jämlikheten – inte endast därför att de utnyttjar vagnar som ärvt från det förflutna, utan också därför att NEP¹ endast förbereder vägen för jämlikheten, men inte fullbordar den.

Före järnvägsåldern inestängdes civilisationen av havsstränderna och flodbankarna. Järnvägarna öppnade hela kontinenten för den kapitalistiska kulturen. En av de grundläggande elementen – om än inte det absolut avgörande – för den ryska landsortens efterblivenhet och enslighet är bristen på järnvägar, makadamiserade vägar och tillträdesvägar. I detta avseende lever majoriteten av våra byar under förkapitalistiska förhållanden. Vi måste övervinna vår största allierade, som samtidigt är vår största fiende – de enorma vidderna.²

¹ Den 'Nya Ekonomiska Politiken' (NEP) introducerades i Sovjetryssland 1921, efter det att 'Krigskommunismen' avskaffats. - KÅA:s anmärkning.

² Trotskij syftar här på värdet av Rysslands enorma avstånd och omfattning för försvarsändamål, vilket visades under

Den socialistiska ekonomin är en planerad ekonomi. Planering förutsätter först och främst kommunikation. Det viktigaste kommunikationsmedlet är vägar och järnvägar. Varje ny järnvägslinje är en kulturens stig, och under våra förhållanden också en väg till socialismen. Dessutom kommer, med förbättringarna i kommunikationstekniken och landets välstånd, järnvägarnas sociala profil att förändras: uppdelningen i 'klasser' kommer att försvinna, alla kommer att färdas i 'bekväma' vagnar ... dvs. om folk, när den tiden kommer, fortfarande färdas med järnväg och inte föredrar flygplan, vilka kommer att bli tillgängliga för alla och envar.

Låt oss ta ett annat exempel: militarismens instrument, förintelsens medel. På detta område uttrycks samhällets klassnatur på ett särskilt åskådligt och frånstötande sätt. Men det finns inget destruktivt (explosivt eller giftigt) ämne vars upptäckt inte i sig även kunde vara ett värdefullt vetenskapligt och tekniskt framsteg. Explosiva och giftiga ämnen används också för kreativa och inte bara för destruktiva ändamål och de öppnar nya möjligheter på upptäckarnas och uppfinnarnas område.

Proletariatet kan endast ta makten genom att bryta sönder klass-statens gamla maskineri. Vi har utfört detta arbete så beslutsamt som tänkas kan. Men när vi bygger det nya statsmaskineriet har vi funnit att vi tvingas utnyttja – i en viss, ganska avgörande utsträckning – element från det gamla samhället. Statsmaskinens fortsatta socialistiska uppbyggnad är oskiljaktigt sammanlänkad med vårt politiska, ekonomiska och kulturella arbete i allmänhet.

Vi får inte krossa tekniken. Proletariatet har tagit över fabrikerna, vilka utrustats av bourgeoisin i det stadium de var då revolutionen bröt ut. Den gamla utrustningen tjänar oss fortfarande. Detta faktum visar klart och entydigt att vi inte avvisar 'arvet'. Hur skulle det kunna vara annorlunda? När allt kommer omkring gjorde vi revolution just för att komma i besittning av detta 'arv'.

Men den gamla tekniken är, i den form vi övertog den, helt olämplig för socialismen. Den utgör en kristallisering av den kapitalistiska ekonomins anarki. Konkurrens mellan olika företag, jakt efter profit, utvecklingens ojämnheter mellan olika grenar i vår ekonomi, vissa områdens efterblivenhet, uppstyckningen av jordbruket, den mänskliga kraftens utplundring, allt detta får sitt uttryck i teknikens järn och brons. Men medan klassförtryckets maskineri kan krossas i ett enda revolutionärt slag, kan den kapitalistiska anarkins produktionsmaskineri endast byggas om gradvis. Återuppbyggnadsperiodens fullbordan, på basis av den gamla utrustningen, har endast fört oss till denna enorma uppgifts tröskel. Vi måste genomföra den till varje pris.

2. Arvet från den andliga kulturen.

Den andliga kulturen är lika motsägelsefull som den materiella. Och liksom vi från den materiella kulturens arsenal och lager tar, inte bronsålderns bågar och pilar eller verktyg, utan de modernaste verktyg som finns tillgängliga, den nyaste tekniken — på samma sätt måste vi också närma oss den andliga kulturen.

Det grundläggande elementet i det gamla samhällets kultur var religionen. Den ägde en överlägsen betydelse som en form för mänsklig kunskap och mänsklig enhet, men framför allt reflekterades i denna form människans svaghet gentemot naturen och hennes hjälplöshet inom samhället. Vi avvisar bestämt religionen tillsammans med alla dess substitut.

Det är annorlunda med filosofin. Vi måste från den filosofi som skapats inom klassamhället ta två ovärderliga element — materialism och dialektik. Det var i själva verket ur den organiska kombinationen av materialism och dialektik som Marx' metod föddes och hans system skapades. Denna metod ligger som bas till leninismen.

Om vi så förflyttar oss till vetenskapen i detta ords striktaste betydelse, finner vi det helt uppenbart att vi konfronteras med en stor reservoar av kunskap och skicklighet som ackumulerats av mänskligheten under dess långa levnadstid. Förvisso kan man visa att det inom vetenskapen, vars mål är kunskap om verkligheten, finns många tendentiösa klassförfalskningar. Det är sant. Om till och med järnvägarna uttrycker de fås privilegierade ställning och de mångas fattigdom, då gäller detta i ännu högre grad om vetenskapen, vars material är mycket mer flexibelt än den metall och det trä som utgör grunden för järnvägsvagnarna.

Men vi måste räkna med det faktum att det vetenskapliga arbetet i sista hand livnär sig av ett behov att erhålla kunskap om naturen. Trots att klassintressena har infört och fortsätter att införa falska strömningar också inom naturvetenskapen, är denna förfalskningsprocess likafullt begränsad till den punkt där teknologins fortsatta framsteg hotas. Om ni undersöker naturvetenskapen från botten och uppåt, från ackumulationen av elementära fakta upp till de högsta och mest komplicerade generaliseringarna, kommer ni att finna att ju mer empiriskt ett vetenskapligt forskningsarbete är, ju närmare det är sitt material, fakta, dess mer otvivelaktiga är de resultat som skapas. Ju större generaliseringens fält är, ju mer naturvetenskapen närmar sig filosofins område, dess mer är den beroende av klassinspiration.

Frågorna är mer komplicerade och svårare i fråga om samhällsvetenskaperna och vad som brukar kallas 'humaniora'. Också inom detta område är det fundamentala naturligtvis en strävan att få kunskap om existensen. Tack vare detta faktum har vi, i förbigående sagt, den klassiska borgerliga ekonomins briljanta skola. Men klassintressena, som har ett mycket mer direkt och avgörande inflytande inom samhällsvetenskaperna än inom naturvetenskapen, krävde snart att det borgerliga samhällets ekonomiska tänkande slutade utvecklas.

På detta område är vi kommunister emellertid bättre utrustade än några andra. De socialistiska teoretikerna, som väckts genom proletariats klasskamp och som både baserade sig på den borgerliga vetenskapen och kritiserade den, skapade genom Marx' och Engels' lära den historiska materialismens väldiga metod och denna fick en makalös tillämpning i '*Kapitalet*'. Detta betyder naturligtvis inte att vi går säkra för borgerliga idéers inflytande inom ekonomins och sociologins område. Nej, de mest vulgära professionella socialistiska och småborgerliga Narodnik¹-tendenser kommer vid varje steg vi tar i omlopp igen, från kunskapens gamla 'skattkammare' och de finner ett närande medium i de oformade och motsägelsefulla förhållandena under övergångsepoken. Men på detta område har vi marxismens oundgängliga kriterium, som verifierats och berikats i Lenins verk. Och vi kommer att ge desto mer triumferande bakslag mot vulgärekonomerna och -sociologerna, ju mindre vi sluter oss inne i den förbiilande dagens erfarenheter, och ju mer vi ser världsutvecklingen som en helhet, och lär oss skilja dess grundläggande tendenser från mer konjunkturartade förändringar.

I fråga om lag, moral och ideologi i allmänhet är den borgerliga vetenskapens situation ännu mer beklaglig än inom ekonomins område. Först efter att ha grävt sig igenom dussintals professionella dynghögar kan vi finna en pärla av genuin kunskap inom dessa områden.

Dialektiken och materialismen är de grundläggande elementen i den marxistiska kunskapsteorin. Men detta betyder inte att de kan appliceras på varje kunskapsområde, som ett färdigt facit. Dialektiken kan inte tvingas på fakta, den måste tvärtom deduceras från fakta, från deras natur och utveckling. Endast efter ett mödosamt arbete med en enorm mängd material lyckades Marx att utifrån ekonomins dialektiska system nå fram till det sociala arbetets värdebegrepp. Marx' historiska arbeten skapades på samma sätt, ja till och med hans tidningsartiklar. Den dialektiska

¹ En hänсыftning på 'populistiskolan' som idealiserade bönderna, och som marxisterna tvingades tränga ut från den ryska revolutionära rörelsens ledarskap i slutet av 1800-talet. - KÅA:s anmärkning.

materialismen kan endast appliceras på nya kunskapsområden genom att man behärskar dessa inifrån. Rensningen av den borgerliga vetenskapen förutsätter att man behärskar den borgerliga vetenskapen. Man kommer ingenstans med svepande kritik eller torra order. Lärdom och tillämpning går här hand i hand med kritiskt nytänkande. Vi har metoden, men vi har också arbete som räcker i generationer.

Den marxistiska vetenskapskritiken måste inte bara vara vaksam utan även förutseende, annars skulle den förfalla till ren inställsamhet, till famusoveri.¹ Låt oss t.ex. ta psykologin. Pavlovs studium av reflexerna faller helt inom ramen för den dialektiska materialismen. Den raserar slutgiltigt muren mellan fysiologi och psykologi. Den enklaste reflex är fysiologisk, men ett system av reflexer ger upphov till ett 'medvetande'. Ackumuleringen i fysiologisk kvantitet ger en ny 'psykologisk' kvalitet. Metoden i Pavlovs skola är experimentell och omsorgsfull. Generaliseringar uppnås gradvis: från hundens saliv till dikten – det vill säga poesins psykiska mekanik, inte dess sociala innebörd – även om vägarna till dikten ännu inte är skönjbara.

Wienpsykoanalytikern Freuds skola närmar sig frågan på ett annat sätt. Den förutsätter i förhand att drivkrafterna för de mest sammansatta och känsliga psykiska processerna är ett fysiologiskt behov. I denna allmänna mening är denna skola materialistisk, om man bortser från frågan om den inte ger allt för stor plats åt den sexuella faktorn, till förfång för andra faktorer (men det är redan därvidlag en debatt som äger rum inom materialismens ramar). Men psykoanalytikern närmar sig inte medvetandets problem på experimentell väg, från de primära företeelserna till företeelser av högre ordning, från den enkla reflexen till den mest sammansatta reflexen: man försöker att i ett språng kliva över alla mellanstadier uppifrån och ned, från den religiösa myten, den lyriska poesin eller drömmen direkt till själens fysiologiska grundvalar.

Idealisterna lär att psyket är en oberoende enhet, att 'själen' är en bottenlös brunn. Både Pavlov och Freud anser att 'själens' botten är fysiologin. Men medan Pavlov likt en dykare går ned till botten och omsorgsfullt undersöker brunnen nedifrån och upp, stannar Freud ovanför brunnen och anstränger sig att med skarp blick genom det grumliga vattnets rörliga massa urskilja och gissa sig till bottenens utseende. Pavlovs metod är experimentell. Freuds metod är hypotetisk, ibland fantastiskt hypotetisk. Försöket att förklara psykoanalysen som 'oförenlig' med marxismen och att utan vidare vända ryggen åt freudianismen är alltför enkelt, eller snarare, alltför lättvindigt. Vi är ingalunda tvingade att godta freudianismen. Den är en arbetshypotes som kan ge – och ovedersägligen ger – hypoteser och slutsatser som ryms inom den materialistiska psykologin. Den experimentella vägen ger i sinom tid bevis för dessa hypoteser. Vi har inte anledning eller rätt att utfärda ett förbud för en annan väg, även om denna skulle vara mindre säker, men där man likväl försöker föregripa slutsatser vilka den experimentella vägen bara uppnår så mycket långsammare.²

Med hjälp av dessa exempel vill jag åtminstone delvis visa den sammansatta karaktären i det vetenskapliga arvet, de olika vägar på vilka proletariatet kan komma i besittning därav. Liksom en sak i det ekonomiska uppbyggnadsarbetet inte kan lösas genom order och liksom man måste 'lära sig att driva handel', kommer ren och skär ordergivning inom vetenskapen att inte leda till någonting annat än fördomar och nesa.

Konsten är ett av de mänskliga sätten för att orientera sig i världen. På detta sätt skiljer sig inte konstens arv från vetenskapens och teknikens arv. – och den är inte mindre motsägelsefull än dessa.

¹ Från Famusov, en roll i Gribojedovs pjäs *Vishetens dårskap* (1824), en hög tjänsteman vars enda intresse är att leva upp till sin grad. Han räds för allting som kan förgära myndigheterna och förstöra hans komfortabla situation.

² Denna fråga har naturligtvis ingenting gemensamt med skapandet av en falsk Freudism, som erotisk tillfredsställelse eller ett 'okynligt' stycke. Sådana tomma fraser har inget att göra med vetenskap och de uttrycker enbart dekadenta stämningar. Tyngdpunkten förflyttas från hjärnbarken till ryggmärgen. - Trotskijs not

Men till skillnad från vetenskapen är konsten en form av kunskap om världen som inte sker genom ett system lagar utan genom en grupp bilder, och samtidigt är den ett sätt att väcka vissa känslor och stämningar. De förflutna århundradenas konst har gjort människan mer komplicerad och flexibel, den har berikat henne på ett allsidigt sätt. Detta berikande är ett dyrbart värv inom kulturen. Ett bemästrande av det förflutnas konst är därför inte bara en förutsättning för skapandet av en ny konst utan också för skapandet av ett nytt samhälle, ty kommunismen kräver människor med högt utvecklade sinnen. Men kan det förflutnas konst berika oss med en konstnärlig kunskap om världen? Ja, det kan den just därför att den kan ge näring åt våra känslor och utveckla dem. Om vi omdömeslöst skulle förkasta det förflutnas konst skulle vi omedelbart bli andligt fattigare.

Man observerar numera en tendens här och där att föra fram tanken att konsten endast har till syfte att väcka vissa känslor och inte att skapa kunskap om verkligheten. Den slutsats som dras av detta är: vilka känslor kan adelns och bourgeoisins konst infektera oss med?

Detta är totalt fel. Konstens betydelse som kunskapsmedel – inklusive för folkets massa och särskilt för den – är inte mindre viktig än dess 'känslomässiga' betydelse. Det antika eposet, fabeln, sägnen, folkliga ordspråk, folkvisor, ger oss kunskap i en åskådlig form, de kastar ljus över det förflutna, de generaliserar erfarenheter, de breddar horisonten, och endast i förening med dem och tack vare denna förening är det möjligt att 'stämna in'. Detta gäller stort sett all litteratur, inte endast den episka poesin utan också den lyriska poesin. Detta gäller vidare också målning och skulptur. Det enda undantaget – i viss utsträckning – är musiken, vars effekt är mäktig men ensidig! Också musiken beror naturligtvis på en viss kunskap om naturen, dess ljud och rytmer. Men här är kunskapen så väl gömd, resultaten från naturens inspiration bryter sig i en sådan utsträckning genom en individs nerver, att musiken fungerar som en självständig 'uppenbarelse'. Försök att närma alla former av konst till musik, som 'smittans' konst¹ har ofta gjorts och de har alltid inneburit en nedvärdering av intellektets roll i konsten på bekostnad av en formlös känsla, och i denna betydelse har de varit och är de fortfarande reaktionära.... Men värst av allt är naturligtvis de 'konst'-verk som varken erbjuder en åskådlig kunskap eller en konstnärlig 'smitta' utan istället leder till orimliga anspråk. I vårt land har inte så få verk av denna typ tryckts, och det inte i konstskolornas läroböcker utan i tusentals exemplar ...

Kulturen är ett socialt fenomen. Just därför är språket, som ett medel för människors samvaro dess viktigaste instrument. Språkets kultur är i sig det främsta villkoret för en tillväxt av de olika kulturgrenarna, särskilt vetenskapen och konsten. Liksom tekniken inte är tillfredsställd med de gamla mätapparaterna utan skapar nya – mikrometer, voltmeter osv. – och strävar efter och uppnår en allt större noggrannhet, så är det också inom språket, i skickligheten att välja det rätta ordet och kombinera dem på ett riktigt sätt är det nödvändigt med ett ständigt, systematiskt, mödosamt arbete för att uppnå högsta grad av noggrannhet, klarhet och åskådlighet. Grunden för detta arbete måste vara en kamp emot analfabetism, obildning och halvbildning. Nästa stadium i detta arbete är att bemästra den ryska klassiska litteraturen.

Ja, kulturen har varit det främsta instrumentet för klassförtrycket. Men den – och bara den – är också instrumentet för den socialistiska frigörelsen.

¹ Här angriper Trotskij Tolstojs syn på konsten, och dess återupplivande i Bucharins [Den materialistiska historieuppfattningen](#).

3. Motsättningarna i vår kultur

Stad och land

Det speciella med vårt läge är att vi har blivit de första att göra en socialistisk revolution – på det ställe där det kapitalistiska Väst möter det koloniala bondesamhället i Öst. Den proletära diktaturen kom att upprättas först i ett land med ett fruktansvärt arv av underutveckling och barbari, så att det i vårt folk skiljer flera historiska århundraden mellan en nomad i Sibirien och en arbetare i Moskva eller Leningrad. Vår samhällsformation är på väg till socialismen och följaktligen på en ojämförligt högre nivå än de kapitalistiska samhällsformationerna. I denna mening kan vi med rätta betrakta oss som det mest avancerade landet i världen. Men teknologin, som utgör den materiella grunden för all sorts kultur, är i vårt land oerhört efterbliven i jämförelse med de utvecklade kapitalistiska länderna. Detta utgör den grundläggande motsättningen i vår nuvarande verklighet.

Av detta följer den historiska uppgiften att höja vår teknologi till samma nivå som vår samhällsformation. Om vi inte lyckas med det, så kommer vår samhällsordning oundvikligen att förfalla till samma nivå som vår teknologiska underutveckling. Ja, för att helt kunna uppskatta betydelsen av att utvecklas teknologiskt måste vi ärligt säga till oss själva: om vi inte förmår fylla vår sovjetiska samhällsformation med en lämplig produktiv teknologi, så kommer vi att stänga möjligheten för oss att övergå till socialismen och drivas tillbaka till kapitalismen – och vilken sorts kapitalism? En halvt feodal, halvt kolonial kapitalism. För oss är kampen för teknologi en kamp för socialismen, och hela vår kulturs framtid är knuten till det.

Här är ett nytt och mycket talande exempel på våra kulturella motsättningar. Nyligen rapporterade tidningarna att Allmänna biblioteket i Leningrad innehade första platsen vad gäller antalet böcker: det innehåller nu 4,25 miljoner böcker! Den första känslan är en berättigad känsla av sovjetisk stolthet: vårt bibliotek är störst i världen! Vad har vi att tacka för denna bedrift? Det faktum att vi har exproprierat de privata biblioteken. Genom att nationalisera privategendomen har vi skapat en rikare kulturell institution som är tillgänglig för alla. Detta enkla faktum visar på ett obestridligt sätt den sovjetiska samhällsordningens stora fördelar.

Men samtidigt visar sig vår kulturella underutveckling i det faktum att vårt land har större andel icke läskunniga än något annat land i Europa. Biblioteket är störst i världen men bara en minoritet av befolkningen läser än så länge böcker. Och så är det nästan i alla avseenden. Nationaliserad industri med enorma och långt ifrån orimliga projekt för Dnjeprostroj, Volga-Don-kanalen och så vidare – samtidigt som bönderna tröskor med kedjor och valsar. Våra giftermålslagar är genomsytrade av en socialistisk anda – och på samma gång spelar fysiskt våld en inte liten roll i vårt familjeliv. Dessa och liknande motsättningar är ett resultat av vår kulturs struktur, vid mötespunkten mellan Väst och Öst.

Bakom vår efterblivenhet ligger landsbygdens oerhörda övervikt över städerna, jordbrukets övervikt över industrin, och samtidigt dominerar dessutom efterblivna produktionsätt och -tillämpningar på landsbygden. När vi talar om livegenskap tänker vi framförallt på ståndsförhållandena,¹ bondens bojor till godsägaren och de tsaristiska ämbetsmännen. Men, kamrater, livegenskapen har djupare rötter än så: människans bojor till jorden, bondens beroende av elementen.

Har ni läst Gleb Uspenskij?² Jag är rädd för att den yngre generationen inte har läst honom. Hans arbeten borde ges ut igen, eller åtminstone de bästa, och bland dem finns ett antal utmärkta verk. Uspenskij var narodniker. Hans politiska program var helt igenom utopiskt. Men som författare om

¹ **Ståndsförhållanden** är förhållanden mellan olika samhällsgrupper med olika juridisk ställning och rättigheter.

² **Gleb Uspenskij** (1840-1902), rysk romanförfattare som beskrev böndernas liv på 1870- och 1880-talen.

landsbygdslivets moral och sätt var Uspenskij inte bara en lysande konstnär utan också en anmärkningsvärd realist. Han insåg att bondens livsstil och mentalitet härrörde och hade utvecklats ur en ekonomisk bas och helt och hållet bestämdes av den. Han insåg att landsbygdens ekonomiska grundval var bondens bojar till arbetet med jorden och överhuvudtaget till naturens krafter. Ni bör åtminstone läsa hans *Jordens kraft*. Hos Uspenskij ersätts den marxistiska metoden av konstnärens intuition, och resultatet kan i många avseenden tävla med denna metod. Därför befann sig konstnären Uspenskij ständigt i dödlig konflikt med narodnikern Uspenskij. Vi kan fortfarande lära från konstnären om vi vill förstå de många kvarlevor av livegenskap som finns kvar i böndernas liv, i synnerhet inom familjelivet, och vilka ofta även spiller över till stadslivet. Det räcker att höra vissa kommentarer i den pågående diskussionen om problemen med giftermålslagarna!

Över hela världen har kapitalismen lett till enorma motsättningar mellan industrin och jordbruket, mellan stad och land. I och med vår försenade historiska utveckling har denna motsättning hos oss fått en fruktansvärd karaktär. Trots allt hade vår industri redan börjat sträva efter att efterlikna modellerna i Västeuropa och Amerika, medan vår landsbygd var kvar på 1700-talets nivå eller ännu tidigare. Inte ens i Amerika har kapitalismen lyckats höja jordbruket till industrins nivå. Det är en uppgift som helt och hållet ligger på socialismens ansvar. Under våra villkor, med landsbygdens enorma övervikt över städerna, är industrialiseringen av jordbruket den viktigaste delen för det socialistiska uppbygget.

Med industrialisering av jordbruket menar vi två processer, som när det kommer till kritan bara kan sopa undan gränsen mellan stad och land en gång för alla genom att kombineras. Låt oss en stund dröja vid denna för oss så viktiga fråga.

Å ena sidan består industrialiseringen av jordbruket av att skilja landsbygdens hushållsekonomi från den rad branscher som förbereder industriråvaror och livsmedel. All industri har uppstått på landsbygden, via hantverk och byhantverkarnas arbete, genom att vissa delar har avskiljts från hushållens ekonomi, med hjälp av specialisering, genom att skapa passande lärlingskap och teknologier och så småningom också maskinell produktion. Vår sovjetiska industrialisering måste i stor utsträckning äga rum längs denna väg, genom att socialisera en hel rad produktionsprocesser mellan det egentliga jordbruket och industrins värld. Exemplet USA visar att oerhörda möjligheter står öppna för oss.

Men frågan är inte uttömd med det. En förutsättning för att övervinna motsättningen mellan jordbruket och industrin är att allt åker- och lantligt jordbruk, trädgårdsodlingar och så vidare industrialiseras. Alltså måste även dessa produktionsbranscher ställas på en vetenskapligt teknologisk grund: användning av maskiner i stor skala och i de rätta kombinationerna, införande av traktorer och elektrifiering, ett riktigt växelbruk, laboratorietester av metoder och resultat, en riktig organisering av hela produktionsprocessen med det mest ändamålsenliga användandet av arbetskraft, och så vidare. Även en högt organiserad odling kommer naturligtvis att skilja sig från verkstadsindustrin. Men det finns för den delen stora skillnader även inom industrin själv, mellan olika branscher. Om vi idag har rätt att ställa jordbruket mot industrin i sin helhet, så beror det på att jordbruket bedrivs i utspridda enheter med hjälp av primitiva metoder, där producenten är slaviskt beroende av naturens villkor, och med ett ytterst ociviliserat liv för bönderna. Det räcker inte att bara socialisera, det vill säga överföra vissa delar av dagens jordbruk till fabriker, som smörtillverkning, osttillverkning, produktion av stärkelse och sirap, och så vidare. Vi måste socialisera jordbruket själv, det vill säga tvinga det från sina nuvarande uppdelning i små jordlotter, och istället för det nuvarande eländiga hackandet i jorden inrätta vetenskapligt organiserade vete- och råg”fabriker”, boskaps- och får-”fabriker”, och så vidare. Att detta är möjligt visar sig delvis i de kapitalistiska erfarenheter som redan har gjorts, speciellt jordbrukets erfarenheter i Danmark, där till och med kycklingarna utsätts för planering och standardisering, och ägg läggs i ordning och reda, i enorma kvantiteter av enhetlig

storlek och färg.

En industrialisering av jordbruket betyder att den nuvarande grundläggande motsättningen mellan stad och land, liksom mellan bönder och arbetare, avskaffas. Vart efter gränsen mellan dem suddas ut, måste deras roll i landets ekonomi, och deras levnadsförhållanden och kulturella nivå närma sig varandra. Det samhälle där ett mekaniserat åkerbruk utgör en jämbördig del av den planerade ekonomin, där staden har inlemmat landsbygdens fördelar (vidsträckthet, grönska) och landsbygden har berikat sig med stadens fördelar (belagda vägar, elljus, vattenledningar, avlopp), alltså där antitesen mellan stad och land har försvunnit, där bönder och arbetare har förvandlats till likvärdiga deltagare med samma rättigheter i en enda produktionsprocess – ett sådant samhälle kommer också att vara ett verkligt socialistiskt samhälle.

Vägen till detta samhälle är lång och svår. De viktigaste landmärkena längs vägen är väldiga elkraftverk. De kommer att ge landsbygden ljus och omvandla makten: mot jordens makt ställer vi elektricitetsens makt!

Det är inte länge sedan vi öppnade kraftverket Sjatūra, ett av våra bästa byggnadsverk, som har uppförts på en torvmosse. Det är bara omkring 100 kilometer mellan Moskva och Sjatūra. Man kan säga att de två ställen kan hälsa på varandra. Men vilka olika förhållanden det ändå är! Moskva är huvudstad för Kommunistiska internationalen. Men om man reser några dussin kilometer så befinner man sig i obygden, med snötäckta granar, frusna myrmarker och vilda djur. Mörka byar med trästugor slumrar i snön. Ibland kan man se vargspår genom vagnens fönster. För några år sedan, när bygget startade, bodde älgar där Sjatūra står idag. Idag täcks sträckan mellan Moskva och Sjatūra av en elegant rad metallmaster som bär upp kablar med en spänning på 155.000 volt. Och under masterna kommer rävhonor och varghonor att föda upp sina valpar i vår. Sådant är hela vår kultur – en blandning av oerhörda motsättningar, teknologins och tänkandets främsta bedrifter å ena sidan, och tajgans urtidförhållanden å den andra.

Sjatūra lever på torv, det är dess betesmark. Alla de underverk som religionens barnsliga vanföreställningar, och till och med poeternas kreativa fantasi har hittat på, bleknar i sanning inför detta enkla faktum: små maskiner äter upp en urgammal mosse och omvandlar den till en osynlig kraft som skickas längs lätta ledningar till just den industri som skapade och satte ihop dessa maskiner.

Sjatūra är vackert. Begåvade och hängivna byggarbetare skapade det. Dess skönhet är inte på låtsas, inte pråliga dekorationer, utan den kommer från teknologins inneboende egenskaper och behov. Teknologins högsta och enda kriterium är ändamålsenlighet. Testet på funktionell lämplighet är ekonomisk effektivitet. Och det förutsätter att det finns en fullständig överensstämmelse mellan delarna och helheten, mellan mål och medel. Ekonomiska och teknologiska kriterier sammanfaller helt och fullt med estetiska. Utan att vara någon paradox kan man säga att Sjatūra är vackert på grund av att en kilowattimma från den kostar mindre än från andra motsvarande kraftverk.

Sjatūra står på en mosse. Vi har många mossar i Sovjetunionen, många fler än vi har kraftverk. Vi har också många andra sorters bränsle som väntar på att omvandlas till drivkraft. I söder flyter Dnjepr genom ett mycket rikt industriområde, och slösar utan någon mening sitt mäktiga vattentryck, knyter samman urgamla forsar, och väntar på att vi ska tygla dess flöde med en damm och tvinga den att ge ljus, rörelse, välstånd till städer, fabriker och fält. Låt oss tvinga den till det!

I USA skapar de 500 kilowattimmar elkraft per invånare varje år. Men vi skapar bara 20 kilowattimmar, det vill säga en tjugofemtedel så mycket. Överhuvudtaget har vi bara en tjugofemtedel så mycket mekanisk drivkraft per person som i USA. Ett sovjetsystem med amerikansk teknologi kommer att bli socialism. Vår samhällsordning erbjuder en annorlunda, ojämförligt mer ändamålsenlig tillämpning än den amerikanska teknologin. Men å sin sida kommer den amerikanska tekno-

login att förvandla vår samhällsordning, och befria den från sitt underutvecklade, primitiva och barbariska arv. Ur sammansmältningen mellan sovjetisk samhällsordning och amerikansk teknologi kommer det att födas en ny teknologi och en ny kultur – teknologi och kultur för alla, utan favorit-söner eller styvsöner

Den socialistiska ekonomins "löpande bands"-princip

Principen för den socialistiska ekonomin är harmoni, med andra ord ett oavbrutet samband vars grund är en inre samstämmighet. Vad består dess transportband av? Ett oändligt löpande band som ger eller tar ifrån arbetaren allt han behöver för sitt arbete. Vi känner till hur Ford använder en kombination av löpande band för transporter i fabrikerna: överföring och leveranser. Men transportbandet är mer omfattande än så: det utgör ett sätt att reglera själva produktionen, i så måtto som arbetarna måste få sina rörelser i samklang med det oändliga bandets rörelser. Kapitalismen utnyttjar denna omständighet för att alltmer finslipa utsugningen av arbetarna. Men det sättet att använda löpande bandet hänger samman med kapitalismen, inte med bandet i sig själv.

Åt vilket håll går utvecklingen av metoderna för att styra arbetet, i riktning mot ackordsarbete eller mot löpande band? Allt talar för det löpande bandet. Precis som andra former av individuell kontroll av arbetet är ackordsarbetet typiskt för kapitalismens första utvecklingsperiod. Denna metod ser till att varje enskild arbetare får en maximal fysisk arbetsbelastning, men den samordnar inte de olika arbetarnas ansträngningar. Löpande bandet åstadkommer båda dessa uppgifter automatiskt. En socialistisk organisering av ekonomin måste sträva efter att minska varje enskild arbetares arbetsbörda i takt med att tekniken utvecklas, och på samma gång garantera att de olika arbetarnas ansträngningar samordnas. Detta kommer att skilja det socialistiska löpande bandet från det kapitalistiska. Konkret handlar det om att anpassa bandets rörelse utifrån antalet arbetstimmar, eller tvärtom att anpassa arbetstiden efter bandets hastighet.

Under det kapitalistiska systemet används det löpande bandet inom ramen för ett enskilt företag, som ett sätt att sköta transporter inom fabriken. Men löpande bandsprincipen är i sig själv mycket mer generell. De enskilda företagen får råvaror, bränsle, reservdelar, extra arbetskraft utifrån. Men oavsett hur starka förhållandena mellan de enskilda företagen är så styrs de av marknadslagarna – om än i många fall begränsade av alla möjliga långsiktiga överenskommelser. Men varje enskild fabrik, och än mer samhället i sin helhet, vill att råvarorna ska komma fram i god tid, inte ligga och slösas bort i förråd, men inte heller orsaka stopp i produktionen. Med andra ord vill de att råvaror ska levereras enligt löpande bandsprincipen, helt i takt med produktionen. För detta behöver man inte nödvändigtvis tänka sig ett transportband i form av ett oändligt rörligt band. Transportmetoderna kan varieras i det oändliga. Om en järnväg arbetar i enlighet med planen, det vill säga utan transporttrassel, utan att gods säsongsbetonat tornar upp sig, kort sagt utan element av kapitalistisk anarki – och under socialismen är det just så det ska fungera – så är den ett mäktigt transportband som i god tid servar fabrikerna med råvaror, bränsle, material och personal. Samma sak gäller ångbåtar, lastbilar, etc. Ur den planerade ekonomins synvinkel i sin helhet utgör alla de olika kommunikationerna delar av produktionssystemets transporter. En oljeledning är en sorts transportband för flytande ämnen. Ju mer utbrett nätverket av oljeledningar är, desto mindre behov av förråd, och ju mindre olja omvandlas till dött kapital.

Systemet med transportband förutsätter ingalunda att företagen ligger nära varandra. Tvärtom gör den moderna teknologin det möjligt att sprida ut dem – givetvis inte på något kaotiskt och slumpmässigt sätt, utan genom att strikt ta hänsyn till den mest fördelaktiga placeringen av varje enskild fabrik. Möjligheten att sprida ut industriföretagen, förutom vilken städerna inte kan upplösas i landsbygden eller landsbygden i städerna, kan i mycket stor utsträckning garanteras genom att man

använder elektricitet som drivkraft. En metalledning är ett perfekt sätt att överföra kraft, och gör det möjligt att dela drivkraften i minsta möjliga enheter, och man kan sätta igång den och stänga av den genom att helt enkelt vrida på en knapp. Det är just dessa egenskaper hos kraft "transporterna" som allra hårdast drabbar samman med de barriärer som privategendomen har rest upp. På sin nuvarande utvecklingsnivå utgör elektriciteten teknologins mest "socialistiska" sektor, och det är inte att undra på eftersom det är den mest utvecklade sektorn.

Utifrån denna synvinkel utgör de enorma jordförbättringssystemen för bevattning eller dränering, jordbrukets transportband. Ju mer fullständigt kemin, ingenjörsvetenskapen och elektrifieringen befriar jordbruket från effekterna av väder och vind, och ger det största möjliga planerade regelbundenhet, ju mer fullständigt kommer dagens jordbruk att ingå i det socialistiska löpande band som styr och samordnar hela produktionen, med början i berggrunden (utvinning av malm och kol) och jorden (ploja och så)

Den gamle Ford försöker bygga en sorts samhällsfilosofi på sina erfarenheter av löpande band. Detta försök är en ytterst märklig blandning av erfarenheter i enormt stor skala på produktionens område med den odrägliga inskränktheten hos en trångsynt filosof, som har blivit mångmiljonär men samtidigt har förblivit en småborgare med gott om pengar. Ford säger: "Om du vill bli välbärgad för egen del och ordna välstånd för dina landsmän, så gör som jag." Kant krävde att alla skulle handla på ett sådant sätt att deras uppträdande kunde vara ett rättesnöre för andra. I filosofisk mening är Ford kantian. Men i praktiken är inte "rättesnöret" för Fords 200.000 arbetare Fords uppträdande utan det löpande band som glider förbi dem: det bestämmer takten i deras liv, hur deras händer, fötter och tankar rör sig. För "sina landsmäns välstånds" skull måste man skilja fordismen från Ford och socialisera och rengöra den. Det är vad socialismen gör.

"Men arbetet blir väl opersonligt och tråkigt och monotont på grund av löpande bandet?" frågar man i en av de skriftliga frågor som har skickats fram. Det är ingen stor farhåga. Om ni tänker och diskuterar igenom det hela så riktar den sig mot arbetsdelning och mekanisering i allmänhet. Det är en reaktionär inriktning. Socialismen har och kommer aldrig att ha något gemensamt med fiendlighet mot maskiner.

Den grundläggande, främsta och viktigaste uppgiften är att avskaffa fattigdomen. Människornas arbete måste producera största möjliga mängd varor. Spannmål, skor, kläder, tidningar, allt som behövs måste göras tillgängligt i sådana mängder att ingen ska behöva vara rädd för att det inte ska räcka. Fattigdomen, och i och med det girigheten, måste avskaffas. Vi måste uppnå välstånd och fritid, och i och med det livsglädje, för alla. Det går inte att uppnå hög arbetsproduktivitet utan mekanisering och automatisering, vars slutgiltiga uttryck är det löpande bandet. Det monotona arbetet kompenseras genom att det förkortas och blir allt enklare. Det kommer alltid att finnas industribranscher i samhället som kräver personlig kreativitet, och de som hittar sitt kall inom produktionen kommer att leta reda på dem. Här talar vi om den grundläggande produktionen i de allra viktigaste branscherna, åtminstone fram tills dess en ny kemisk och teknologisk energirevolution sopar bort mekaniseringen som vi känner den idag. Men det är upp till framtiden att bekymra sig om det. En resa i en båt som drivs av åror kräver stor personlig kreativitet. En resa i en ångbåt är mer "monoton" men bekvämare och säkrare. Dessutom går det inte att korsa oceanerna i en roddbåt. Och vi måste korsa de mänskliga behovens ocean.

Alla känner till att de fysiska behoven är mycket mer begränsade än de andliga. Ett överdrivet tillfredsställande av de fysiska behoven leder snabbt till leda. Men de andliga behoven känner inga gränser. Men för att de andliga behoven ska kunna blomstra måste de fysiska behoven vara fullt tillfredsställda. Vi kan och tänker givetvis inte skjuta upp kampen för att höja massornas andliga nivå tills vi har avskaffat arbetslöshet, problemet med hemlösa barn och fattigdom. Allt som kan

göras måste göras. Men det vore ett bedrövligt och föraktligt dagdrömmeri att inbilla sig att vi kan skapa en verkligt ny kultur innan vi har garanterat *välstånd, överflöd och fritid åt massorna*. Vi måste och kommer att pröva våra framsteg genom att se hur det visar sig i arbetarnas och böndernas vardagsliv.

Kulturrevolutionen

Jag tror att det nu står klart för alla att skapandet av en ny kultur inte är en självständig uppgift som kan genomföras skilt från vårt ekonomiska arbete och det sociala och kulturella uppbygget i sin helhet. Tillhör handeln den ”proletära kulturens” område? Ur abstrakt synvinkel måste man besvara denna fråga nekande. Men en abstrakt synvinkel är värdelös. Under övergångsperioden, och i synnerhet dess första skede som vi befinner oss i, antar, och kommer produkterna under lång tid framåt att anta, formen av *varor*. Och vi måste känna till hur vi på ett riktigt sätt ska hantera varor, det vill säga hur vi ska köpa och sälja dem. Om vi inte gör det kommer vi inte att kunna gå från det inledande skedet till nästa. Lenin sa till oss att lära oss att handla, och rekommenderade att vi skulle lära av den västeuropeiska kulturens exempel. Vi inser nu klart att handelns kulturformer är en mycket viktig del av övergångsperiodens kultur. Jag vet inte om vi ska kalla arbetarstatens och kooperativens handelskultur för ”proletär kultur”. Men det står utom allt tvivel att det är ett steg mot en socialistisk kultur.

När Lenin talade om en kulturrevolution så ansåg han att dess grundläggande innehåll var att höja massornas kulturella nivå. Metersystemet är ett resultat av den borgerliga vetenskapen. Men det är en stor revolutionärt kulturell uppgift att lära 100 miljoner bönder detta enkla mätsystem. Det är nästan säkert att vi inte kommer att kunna göra det utan hjälp av traktorer och elektricitet. Teknologin utgör kulturens grund. Det avgörande verktyget för kulturrevolutionen måste vara en revolution inom teknologin.

Vi säger att produktivkrafternas utveckling under kapitalismen pressar mot den borgerliga statens och den borgerliga egendomens samhällsformer. Efter att ha genomfört den proletära revolutionen säger vi: samhällsformernas utveckling pressar mot produktivkrafternas utveckling, det vill säga teknologin. Den viktigaste länken för att genomföra kulturrevolutionen är industrialisering, och inte alls litteratur eller filosofi. Jag hoppas att ni inte betraktar dessa ord som en ovänlig eller respektlös inställning till filosofin och poesin. Utan ett övergripande tänkande och utan konst vore människans liv tomt och torftigt. Men det är just vad miljontals människors liv i mycket stor utsträckning är just nu. Kulturrevolutionen måste innebära att vi öppnar verkliga möjligheter för dem att få tillgång till den verkliga kulturen och inte bara dess värdelösa rester. Men det är inte möjligt att uppnå detta utan att skapa materiella förutsättningar. Det är därför en maskin som tillverkar flaskor för närvarande är en första rangens faktor för kulturrevolutionen, medan en heroisk dikt bara en tionde rangens faktor.

En gång sa Marx att filosoferna hade tolkat världen tillräckligt, och att uppgiften nu var att vända upp och ner på den. Dessa ord utgjorde ingen bristande högaktning för filosofin. Marx var själv en av alla tiders största filosofer. Hans ord betydde bara att det krävdes en revolution av samhällsförhållandena för att filosofin, och kulturen i allmänhet, både materiellt och andligt, skulle kunna fortsätta att utvecklas. Så då vände sig Marx från filosofin till den proletära revolutionen, inte mot filosofin utan å dess vägnar. På samma sätt kan vi nu säga: det är bra när poeter sjunger om revolutionen och proletariatet, men en mäktig turbin sjunger ännu bättre. Vi har gott om medelmåttiga sånger som tillhör små grupper, men vi har väldigt ont om turbiner. Jag vill inte låta påskina att mediokra sånger förhindrar att det uppstår turbiner. Nej, inte alls. Men det är alldeles nödvändigt med en riktig inriktning hos den allmänna opinionen, alltså en förståelse av hur och varför olika

fenomen hänger samman.

Vi får inte förstå kulturrevolutionen på ett ytligt idealistiskt sätt eller som bara en angelägenhet för små studiegrupper. Det handlar om att förändra livsvillkoren, arbetsmetoderna och de dagliga vanorna hos en stor nation, en hel familj av nationer. Bara ett mäktigt traktorsystem som för första gången i historien gör det möjligt för bönderna att sträcka på ryggen, bara en glasblåsarmaskin som producerar hundratals flaskor och befriar de tidigare glasblåsarnas lungor, bara en turbin på dussintals och tusentals hästkrafter, bara flygplan som är tillgängliga för alla – bara alla dessa ting kommer sammantagna att garantera kulturrevolutionen, inte för en minoritet utan för alla. Och det är den enda kulturrevolution som är värdig namnet. Bara på denna grundval kan en ny filosofi och en ny konst blomstra.

Marx sa: ”Den härskande klassens tankar är under varje epok de härskande tankarna.” (*Den tyska ideologin*.) Det är också sant vad gäller proletariatet, men det betyder något helt annat än vad det betyder i förhållande till andra klasser. Sedan borgarklassen grep makten har den försökt bevara denna makt. Hela dess kultur anpassades till detta syfte. När proletariatet nu har gripit makten måste det otvivelaktigt försöka göra sitt styre så kortvarigt som möjligt, för att föra det klasslösa socialistiska samhället närmare.

Moralens kultur

Att handla på ett kultiverat sätt innebär framförallt att inte luras, det vill säga att bryta med vår nationella tradition i handelsfrågor: ”Om man inte luras så kommer man inte att sälja.”

Lögner och bedrägeri – det är inte bara en individuell synd utan ett resultat av samhällsordningen. Att ljuga är en kampmetod, och uppstår följaktligen ur intressemotsättningar. Den grundläggande motsättningen är förhållandena mellan klasser. Man kan förvisso säga att bedrägeriet är äldre än klassamhället. Redan djur kan uppvisa slughet och lura andra i sin kamp för tillvaron. I de primitiva stammarnas liv spelade bedrägeriet – militär list – en avsevärd roll. Denna sorts bedrägerier uppstod mer eller mindre direkt ur djurens kamp för tillvaron. Men från den tidpunkt då det ”civiliserade” samhället det vill säga klassamhället uppstod, så blev lögnen skrämmande komplicerad, den blev en samhällsfunktion, bröts längs klasslinjer och inlemmades också i den mänskliga ”kulturen”. Men det är en del av kulturen som socialismen inte kommer att överta. Förhållandena i det socialistiska samhället, alltså det högre utvecklade socialistiska samhället, kommer att vara helt igenom rättframma och kommer inte att behöva hjälpmedel som bedrägeri, lögner, förfalskningar, falsarier, förräderi och svek.

Men vi har långt kvar till det. I våra relationer och moral finns det fortfarande kvar många lögner av både feodalt och borgerligt ursprung. Den feodala ideologins högsta uttryck är religionen. Det feodalt kungliga samhällets inre förhållanden grundades på blinda traditioner och upphöjdes till religiösa myter, Myter är påhittade, felaktiga tolkningar av naturliga fenomen och samhällsinstitutioner och banden mellan dem. Men inte bara de lurade, det vill säga förtryckta massorna, utan även de i vars namn bedrägeriet utfördes, härskarna, trodde oftast på myterna och vägledes ärligt av dem. En objektivt felaktig ideologi som skapats av vidskepelse innebär inte i sig själv med nödvändighet subjektiva osanningar. Bara i samma mån som samhällsförhållandena blir mer komplicerade – det vill säga allteftersom den borgerliga samhällsordningen utvecklas och de religiösa myterna alltmer hamnar i motsättning till den – blir religionen en källa till allt större humbug och medvetet bedrägeri.

Den utvecklade borgerliga ideologin är förståndsmässig och riktar sig mot mytologin. Den radikala borgarklassen försökte klara sig utan religionen och bygga en stat på förnuft och inte traditioner. Det

fick sitt uttryck i demokratin och dess principer frihet, jämlikhet och broderskap. Men den kapitalistiska ekonomin skapade en fruktansvärd motsättning mellan den dagliga verkligheten och de demokratiska principerna. För att kompensera dessa motsättningar krävdes mer högtstående lögner. Ingenstans finns så mycket politiska lögner som i de borgerliga demokratierna. Det är inte längre mytologins objektiva ”lögner”, utan ett medvetet organiserat bedrägeri mot folket med hjälp av en blandning av ytterst komplicerade metoder. Tekniken att ljuga utvecklas lika mycket som den elektriska teknologin. Den mest lögnaktiga pressen finns i de mest ”utvecklade” demokratierna i Frankrike och USA.

Men samtidigt måste vi ärligt medge att handeln i Frankrike är ärligare än här, och i alla fall med ojämförligt mycket större uppmärksamhet på kundens behov. Efter att ha uppnått ett visst välstånd förkastar borgarklassen den första ackumulationens svindlarmetoder, inte av några abstrakta moraliska orsaker utan av materiella skäl: småaktiga bedrägerier, förfalskningar, rofferi skadar företagets rykte och undergräver deras framtida möjligheter. Principen om ”ärlig” handel härrör ur handelns intressen på en viss utvecklingsnivå, den inlemmas i moralen, blir en ”moralisk” regel och bevakas av den allmänna opinionen. Förvisso ledde det imperialistiska kriget till kolossala förändringar även på detta område, och kastade Västeuropa långt tillbaka i tiden. Men kapitalismens ansträngningar att ”stabilisera sig” efter kriget har övervunnit de mer elakartade yttringarna av denna återgång i barbari på handelns område. Hursomhelst, om man tar vår sovjetiska handel i sin helhet, det vill säga från fabriken till konsumenten i någon fjärran by, då måste man medge att vår handel fortfarande är ojämförligt mycket mindre kultiverad än i de utvecklade kapitalistiska länderna. Det beror på vår fattigdom, på den otillräckliga tillgången på varor, på vår ekonomiska och kulturella underutveckling.

Den proletära diktaturen är oförsonlig motståndare till både medeltidens objektiva felaktiga mytologi och den kapitalistiska demokratin medvetna falskhet. Den revolutionära regimen har ett vitalt intresse av att blottlägga samhällsförhållandena, och inte dölja dem. Det betyder att den strävar efter politisk sanningsenlighet, att säga hur det är. Men man får inte glömma att den revolutionära diktaturen är en övergångsregim och därför motsägelsefull. Eftersom vi har mäktiga fiender måste vi ta till militär list, och list går inte att skilja från falskhet. Vi får bara inte använda den list som vi använder i kampen mot våra fiender för att lura vårt eget folk, det vill säga de arbetande massorna och deras parti. Det är ett grundläggande krav inom den revolutionära politiken, som löper som en röd tråd genom alla Lenins verk.

Men medan vår nya stat och våra samhällsformer skapar möjligheter och behov av en högre grad av sanningsenlighet än vad som hittills har uppnåtts i förhållandena mellan härskare och undersåtar, så kan det ännu inte alls sägas om villkoren i vardagslivet, som fortfarande tyngs ner av vår ekonomiska och kulturella underutveckling, och överhuvudtaget av hela arvet från vårt förflutna. Vi lever på ett mycket bättre sätt än 1920. Men bristen på tillvarons nödvändighetsartiklar präglar fortfarande vårt liv och vår moral, och kommer att så göra under ett antal år framåt. Ur detta uppstår stora och små motsättningar, stora och små disproportioner, en kamp i anslutning till dessa motsättningar, och – i samband med denna kamp – slughet, lögner, bedrägeri. Det finns bara en utväg: att höja den tekniska nivån både inom produktionen och handeln. En riktig inriktning här kommer i sig själv att hjälpa till att förbättra ”moralen”. Samspelet mellan en förbättrad teknologi och moral kommer att föra oss framåt längs vägen mot en samhällsordning bestående av civiliserade medarbetare, det vill säga en socialistisk kultur.